

UOT 372.0:002

S.B.Mazanova, E.Z.Aliyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
saadat.mazanova@gmail.com
aliyeva_elmira66@mail.ru

MUSİQİ TƏMAYÜLLÜ MƏKTƏB ŞAĞİRDƏRİNƏ İNFORMATİKA FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ İNFORMASIYA TƏHSİL MÜHİTİ

Açar sözlər: *musiqi təhsili, kompüterin musiqi imkanları, şagirdin yaradıcı şəxsiyyəti, pedaqoji texnologiyalar, təlim prosesinin təşkilinin innovativ üsulları və formaları*

Müasir məktəbin əsas vəzifələrindən biri hər bir şagirdin intellektual qabiliyyətlərini üzə çıxarmaq, yüksək texnologiyalı rəqabətli cəmiyyətdə həyata hazırlığı aşılamaq, onlara ətraf aləmin çoxsaylı problemlərinin öhdəsindən gəlməyi öyrətməkdir. Əhəmiyyətli yerlərdən birini incəsənət tutur, onların arasında müasir dünyanın ən başa düşülən və ümumiyyətlə, əlçatan dili kimi musiqi xüsusi yer tutur. Müxtəlif səbəblərdən tələbələrin əhəmiyyətli hissəsinin ibtidai musiqi təhsili almaq imkanı yoxdur. Bu vəziyyətdə orta məktəbdə musiqinin tədrisinin forma və məzmununun optimallaşdırılması yollarını axtarmaq, hər bir şagirdə özünüifadə ehtiyacını ödəmək, yaradıcı potensialını reallaşdırmaq imkanı vermək aktuallaşır.

Musiqinin tədrisinin ənənəvi metodlarına və kompüterin musiqi imkanlarına əsaslanan müasir informasiya texnologiyaları musiqi təhsilini şagirdin fəal yaradıcı şəxsiyyətinin yetişdirilməsi üçün lazımı şəraitin yaradılmasına istiqamətləndirir.

С.Б.Мазанова, Е.З.Алыева

ИНФОРМАЦИОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА ИНФОРМАТИКИ УЧАЩИХСЯ В ШКОЛАХ С УГЛУБЛЕННЫМ ИЗУЧЕНИЕМ ПРЕДМЕТОВ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ключевые слова: *музыкальное образование, музыкальные возможности компьютера, творческая личность учащегося, педагогические технологии, инновационные методы и формы организации процесса обучения*

Главные задачи современной школы – раскрыть интеллектуальные способности каждого учащегося, воспитать готовность к жизни в высокотехнологичном конкурентном обществе, научить справляться с множеством проблем окружающего мира. Одно из значимых мест занимает искусство, среди которых особое место принадлежит музыке как наиболее

понятному и общедоступному языку современного мира. В силу различных причин значительная часть учащихся не имеет возможности получить начальное музыкальное образование. В этой ситуации становится актуальным поиск путей оптимизации форм и содержания обучения музыке в общеобразовательной школе, предоставления каждому учащемуся возможности удовлетворения потребности в самовыражении, в реализации своего творческого потенциала.

Современные информационные технологии, основанные на традиционных приемах обучения музыке и музыкальных возможностях компьютера, ориентируют музыкальное образование для создания необходимых условий в воспитании активной творческой личности учащегося.

S.B.Mazanov, E.Z.Alyeva

INFORMATION EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN TEACHING INFORMATICS TO SCHOOLCHILDREN OF THE MUSICAL DIRECTION

Keywords: musical education, the musical possibilities of computer, the student's creative personality, pedagogical technologies, innovative methods and forms of organizing the learning process

The main tasks of the modern school are to reveal the intellectual abilities of each student, to instill readiness for life in a high-tech competitive society, to teach them how to cope with the many problems of the world around them. One of the significant places is occupied by art, among which a special place belongs to music as the most understandable and generally accessible language of the modern world. For various reasons, a significant part of students do not have the opportunity to receive an elementary musical education. In this situation, it becomes relevant to search for ways to optimize the forms and content of teaching music in a secondary school, providing each student with the opportunity to satisfy the need for self-expression, in realizing their creative potential.

Modern information technologies, based on traditional methods of teaching music and the capabilities of a musical computer, orient music education to create the necessary conditions for educating an active creative personality of a student.

Ölkənin ənənəvi təhsildən texnoloji tədrisə keçidi təhsil sistemində də dəyişikliklərin olmasını tələb edir. Sosial-mədəni transformasiyalar və qlobal informasiyalaşma şəraitində müasir cəmiyyət bütövlükdə məktəb təhsilinin keyfiyyəti, xüsusən də müəllimlərin peşəkar hazırlığı qarşısında yeni əsaslı tələblər qoyur. Tədris prosesinin genişlənən informasiyalaşması və kompüterləşməsi müasir müəllimi öz fənninin tədrisində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadə edilməsinə hazır olmasını tələb edir. Təhsil prosesinin təşkilinin müasir forma və metodları ümumtəhsil məktəbi müəlliminin

peşə fəaliyyətinin arsenalına davamlı şəkildə daxil edilmişdir. Distant təhsil, rəqəmsal təhsil resursları, elektron dərslilər, yeni informasiya təhsil mühitləri, təlim telekonfransları və digər internet resursları şagird və müəllimin müstəqil tədris fəaliyyətinin yeni növlərinin təşkili və həyata keçirilməsi, vahid informasiya təhsil mühitinin formalaşdırılması vasitələridir [1; 2].

Müasir məktəbin (təhsil müəssisəsinin) əsas vəzifələri hər bir şagirdin intellektual qabiliyyətlərini üzə çıxarmaq, yüksək texnologiyalı rəqabətli cəmiyyətdə həyata hazırlığı tərbiyə etmək, onlara ətraf aləmin bir çox problemlərinin öhdəsindən gəlməyi öyrətməkdir. Şagirdlərdə ümumi yaradıcılıq qabiliyyətlərinin erkən inkişaf etdirilməsi şəxsiyyətin məqsədyönlü şəkildə formalaşması, müasir dünyanın çoxsaylı sosial, iqtisadi, ekoloji problemlərinin həlli, elmi kəşflərdə iştirak və cəmiyyətin mədəni irsinin dərk edilməsi üçün zəruridir. Əhəmiyyətli yerlərdən birini incəsənət sahələri tutur ki, onların arasında müasir dünyanın ən anlaşılan və kütləvi dili olan musiqi xüsusi mövqeyə malikdir [3]. Son illər ümumilikdə incəsənətə və xüsusən də musiqiyə marağın azalması meyli müşahidə olunur, musiqi təhsilinin nüfuzunun aşağı düşməsi baş verir. Müxtəlif səbəblərdən şagirdlərin əhəmiyyətli hissəsinin ibtidai musiqi təhsili almaq imkanı yoxdur. Belə vəziyyətdə orta məktəbdə musiqinin tədrisinin forma və məzmununun optimallaşdırılması yollarının axtarılması, hər bir şagirdə özünüifadə tələbatını ödəmək, öz yaradıcı potensialını reallaşdırmaq imkanının verilməsi məsələsi aktualıq kəsb edir.

Musiqinin tədrisinin ənənəvi metodlarına və kompüterin musiqi imkanlarına əsaslanan müasir informasiya texnologiyaları şagirdin fəal yaradıcı şəxsiyyət kimi yetişdirilməsi üçün musiqi təhsilini lazımi şəraitin yaradılmasına istiqamətləndirir. Ümumtəhsil müəssisəsində musiqi tədrisi üçün kompüter proqramları musiqi qabiliyyəti səviyyəsindən asılı olmayaraq maksimum sayda şagirdi musiqi sahəsinə cəlb etməyə, praktiki musiqi fəaliyyətinin kütləvi olması, hər bir məktəblinin yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi vasitəsinə çevirməyə imkan verir [3; 8].

Şagirdlərin yaradıcı öyrədici tədris və layihələndirmə fəaliyyəti, intellektual xarakterli biliklərlə yanaşı məktəblilərin getdikcə daha çox ünsiyyət, tənqidi təfəkkür, qrupda işləmək, texniki cəhətdən mütərəqqi olmaq və yeni informasiya texnologiyalarına sahib olmaq bacarıqlarının inkişafına yönəldilmişdir.

Müəyyən etdiyimiz problemlərin həllinin mümkün yollarından biri tədris prosesinin vahid inkişaf mühiti əsasında qurulması, fənn metodlarının birləşdirilməsi ola bilər. Hal-hazırda müasir pedaqoji və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından, rəqəmsal təhsil resurslarından istifadə edilməsi əsasında təlim vəsaitlərinin tam yığımı olan tədris materiallarından istifadə edilməsi aktualıq kəsb edir.

Əgər integrasiyanın iki fənn sahəsi: informatika və musiqi üzrə həyata keçirildiyi “Musiqi və kompüter texnologiyaları” informatika və musiqinin tədrisi

metodikası aşağıdakı müddəaların həyata keçirilməsi əsasında qurularsa:

- musiqi təmaüllü fənlərin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə informasiya təhsil mühiti şagirdlərə informatika və musiqinin tədrisi metodikasının, rəqəmsal təhsil resurslarının, yeni nəsil tədris materiallarının işlənilib hazırlanmasında, ixtisaslaşmış media kitabxanasının yaradılmasında praktiki vəsait kimi çıxış edir, distant təhsil formalarının təşkili üçün bir vasitə, musiqiçi tələbələrin ixtisaslaşdırılmış təhsil İnternet resurslarına açıq çıxış formasıdır;
- informasiya-təhsil mühitinin imkanlarından istifadə edilməklə informatika üzrə rəqəmsal məzmun hazırlanır və ətraf mühitin sonradan keyfiyyətə dəyişdirilməsi baş verir, xüsusən də hazırlanmış rəqəmsal məzmunun açıq informasiya təhsil mühitində yerləşdirilməsi ilə musiqiçi tələbələrin ixtisaslaşdırılmış təlimlərinin həyata keçirilməsi üçün müasir informasiya texnologiyalarından, o cümlədən müəllim və tələbələrin interaktiv yaradıcı qarşılıqlı əlaqə vasitələrindən istifadə edilir;
- informasiya təhsil mühitinin vasitələrindən istifadə etməklə, tədrisin məzmunu işlənilib hazırlanır ki, bu da təlim formalarının meta-fənn nəticələrinin əldə edilməsinə yönəldilir;
- təlimin məzmunu informasiya təhsil mühitinin vasitələrindən istifadə etməklə təşkil edilir və bu, aşağıdakılara şərait yaradacaqdır:
  - informatika üzrə əsas materialın şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsi;
  - bədii-yaradıcılıq fəaliyyətinə və praktiki problemlərin həllinə yönəldilmiş musiqiçilərin ixtisas hazırlığı fənləri üzrə biliklərinin genişləndirilməsi.

Bunun üçün aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilməlidir:

- musiqi fənlərinin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə informasiya tədris mühitinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi probleminin vəziyyətinin təhlilini aparmaq;
- musiqi yönü fənlərin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə tədqiqat mövzusunun aktuallığını təsdiqləmək və sonradan tədris məzmununun seçilməsi prosesində onun nəticələrini nəzərə almaq məqsədilə pedaqogika, informasiya və kompüter-musiqi texnologiyaları (KMT) sahəsində yerli və xarici mütəxəssislərin təcrübəsinin təhlil edilməsi;
- musiqi fənlərinin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə şagirdlərə informatikanın tədrisi üçün informasiya təhsil mühitinin strukturunu dəqiqləşdirilməsi;
- metamedodlar əsasında və inteqrasiya olunmuş informasiya təhsil mühiti bazasında məktəbdə informatika və musiqinin şagirdlərə tədrisinin inteqrasiya olunmuş metodologiyasının hazırlanması;
- informatika və musiqinin tədrisi üzrə işlənilib hazırlanmış metodikanın

təcrübədə sınaqdan keçirilməsi üçün onun musiqi yönlü fənlərin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə real təlim prosesinə tətbiq edilməsi və bu metodikanın informasiya tədris mühitinin inkişafına təsirinin müəyyən edilməsi.

Musiqi fənlərinin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə informatika və musiqinin tədrisi üçün müasir açıq informasiya təhsil mühitinin formalaşmasını təmin edəcək pedaqoji texnologiyalar, təlim prosesinin təşkilinin innovativ metod və formaları da nəzərdən keçirilir; şagirdlərin yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi və istedadlı uşaqları müəyyən etməklə onların gələcəkdə də metodik müşayiət edilməsi: fəal tədris metodları, problem-axtarış metodları, oyun vasitəsilə təlim, yaradıcılıq portfoliosunun formalaşdırılması, bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi və monitorinqi metodları.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişaf səviyyəsi musiqi yönlü fənlərin dərinədən öyrənilməsi məktəblərdə distant təhsil sisteminin yaradılması, informatika və musiqinin tədrisi üçün açıq informasiya təhsil mühitinin yaradılması üçün real imkanlar təklif edir. Bu problemlərin həlli yollarından biri də e-learning (elektron tədris) ola bilər. Elektron tədris kurslarının hazırlanmasında istifadə olunan texnologiyalar ənənəvi tədris prosesində də uğurla istifadə oluna bilər. Ənənəvi təhsil sistemində fənn metodlarının dağınıqlığı, təlimin strategiya və taktikasında, bilik və bacarıqların inkişafı və formalaşdırılmasında uyğunsuzluq kimi problemlər vəziyyət yaranmışdır, hər bir fənn ayrıca bir elm sahəsini təmsil edir, ötürülən biliklər çox zaman praktikada tələb edilməyən və öz aralarında dağınıq halda olur (N.S.Podxodova). Bu problemi həll etməyin mümkün yollarından biri hər kəsin xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaq və şagirdlərin subyektiv təcrübəsini nəzərə almaqla məktəb fənlərinin məzmununda inteqrasiya proseslərinin həyata keçirilməsi ola bilər (N.V.Gruzdeva, A.Y.Danilyuk, İ.D.Zverev, V.N.Maksimova, G.A.Monaxova və başqaları). Dünyanın vahid mənzərəsinin qurulması formaları metodologiya elmində kifayət qədər yeni istiqamətdə tədqiq olunur. Metametodikanın yaradılması vahid inkişaf mühitinin formalaşmasını, məktəb fənlərinin məzmununda inteqrasiyanı nəzərdə tutur. Tədqiqatımızın vəzifəsi informatika və musiqi, musiqili kompüter texnologiyalarının fənn sahələrində bu məzmunlu inteqrasiyanı axtarılması və üzə çıxarılması idi. 20-ci əsrin ikinci yarısında istifadəçilərin məzmunun formalaşmasında fəal iştirakına əsaslanan xidmətlər qrupunun meydana çıxması internetin inkişafında əhəmiyyətli irəliləyişlərə səbəb oldu. Son illər Azərbaycan hökuməti və Təhsil Nazirliyi tərəfindən təhsil sisteminin informasiyalaşdırılması və internet resurslarından və veb-interfeysdən istifadə etməklə inkişaf etmiş informasiya təhsil mühitinin formalaşdırılması çərçivəsində bir sıra məqsədyönlü proqramlar və innovativ layihələr hazırlanmışdır. Hal-hazırda Sankt-Peterburqda ən çox yayılmış distant təhsil sistemlərindən biri, Moodle virtual tədris mühiti (modul obyekt yönümlü dinamik təlim mühiti), Azərbaycanın təhsil müəssisələri

arasında böyük populyarlıq qazanmaqdadır.

Hər hansı bir fənn sahəsini dərindən öyrənən çox sayda məktəblərin yaranması vahid informasiya təhsil mühitinin formalaşmasına və onun keyfiyyətinə təsir göstərir. Humanitar yönümlü təhsil müəssisələrində humanitar meylli şagirdlərə informatika öyrətmək çətinləşir, çünki onlar üçün fənn sahəsinin “texniki cəhətini” başa düşmək çətinidir. Təcrübədən göründüyü kimi, belə şagirdlər müvafiq tədris metodikası vasitəsilə informatikanın məzmununu və metodikasını uğurla dərk edə bilirlər.

Musiqi yönlü fənlərin dərindən öyrənilməsi məktəblərdə müasir tədris kompleksləri sisteminin informasiya-təhsil resurslarının və İKT vasitələrinin daxil olduğu informatika və musiqinin tədrisi üçün informasiya təhsili mühiti formalaşdırılmalı və aşağıdakılara istiqamətləndirilməlidir [6; 7]:

- keyfiyyətə yeni metafənn təhsil nəticələrinin əldə edilməsinə, şagirdlərin informasiya ilə fəal tədris işinə, onların müstəqil və tədqiqat fəaliyyətlərinə;
- yeni nəticələrin əldə edilməsinə yönəlmiş İKT və internet xidmətlərindən dərstdə və sinifdənkənar vaxtlarda aktiv şəkildə istifadə olunması ilə tədris prosesinin təşkilinin müasir metod və formalarından istifadə etməklə yeni nəsil multimedia tədris materiallarının tətbiqinə;
- distant təhsil formalarının inkişafı vasitəsilə hər bir şagird üçün yüksək keyfiyyətli təhsil xidmətlərinin mümkünlüyünə; şagirdlərin rəqəmsal təhsil resursları və məlumat bazaları ilə işləməsinə, müasir tədris metodlarından və informasiya təhsil texnologiyalarından istifadə etməklə müəllimlər tərəfindən təlim məşğələləri və tədris materiallarının hazırlanmasına;
- yaradıcı fəaliyyətin inkişafı və məktəbin informasiya təhsil mühitinin (elektron jurnalla iş və s.) inkişafında müəllimin fəal iştirakına.

İnformatika və musiqinin tədrisi metodikası modeli olaraq biz aşağıdakı qarşılıqlı əlaqəli komponentlərin müəyyən məcmusu ilə təmsil olunan metodik təlim sistemi (MTS) konsepsiyasına istinad edirdik: tədrisə yanaşma, məqsədlər, məzmun, vasitələr, tədris metodları və tədris prosesinin təşkilatı formaları (A.A.Andreev, V.V.Laptev və b.). Musiqi yönlü fənlərin dərindən öyrənilməsi məktəblərdə musiqiçi şagirdlərə informatika və musiqinin tədrisi üçün hazırlanmış metodika birləşdirilmiş “Musiqi və informatika” tədris-metodiki kompleksinə əsaslanır. Çap materialları müəllim üçün olan hər bir dərslər üçün hazırlanmış metodik işlərdən və məlumat materiallarından, şagirdlərin iş dəftərlərindən, rəhbərlik üçün izahat qeydlərindən ibarətdir. İnformatika və musiqi fənləri üzrə şagirdlərin iş dəftərləri metodik dərslərindəki mövzulara, sual və tapşırıqlara tam uyğun gəlir, onlara cavablar və izahatlar ilə təmin edilir [6; 7]. Şagirdlərin yaradıcı işlərinin sınaq formaları da təklif olunmuşdur. Kompüter programına aşağıdakı tədris vəsaitləri daxil edilməlidir: informatika müəllimi üçün - müxtəlif növ tədris fəaliyyətləri üzrə tapşırıqlar toplusu ilə kompüter treninqləri, interaktiv plakatlar, mətnlər, animasiya şəkilləri olan məlumat bazası, şagird üçün elektron iş dəftəri;

musiqi müəllimi üçün - kompüter treninqləri, musiqi fonogramları, mahnılar, pyeslər, melodiya bankı, metodik kəsmə üçün məşqlər (vaxt, temp, tembr, üslub, alətlərin tərkibinin və s. dəyişdirilməsi), şagird üçün elektron iş dəftəri.

ƏDƏBİYYAT

1. *Абалуев Р.Н., Астафьева Н.Г., Баскакова Н.И. и др.* Интернет-технологии в образовании: Учебно-методическое пособие. Ч.3. - Тамбов: Изд-во ТГТУ, 2002.
2. *Абросимов А. Г.* Информационно-образовательная среда учебного процесса в вузе / Министерство образования РФ, Самарская государственная экономическая академия. М.,: Образование и Информатика, 2004.
3. Аналитическая записка «Предварительные итоги конкурса «Разработка инновационных учебно-методических комплексов для системы общего образования» / *Босова Л.Л., Вахрушев А.А., Рубашкин Д.Д.* М.: Локус-Пресс, 2006.
4. *Андреев А.А.* Дидактические основы дистанционного обучения электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.iet.mesi.ru/br/ogl-b.htm>.
5. *Акулова О.В.* Изменение технологий обучения в условиях перехода к информационному обществу // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. Психологические науки. 2004, № 4.
6. *Багиева М. Г.* Становление современных информационных технологий в образовании: на примере общего образования: Дис. канд. пед. наук. - Владикавказ, 2003.
7. *Бакушин А.А.* Инновационные процессы в технологиях обучения: монография. М.,: Гардарики, 2005.
8. *Башмаков А. И., Башмаков И. А.* Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 2003.

Redaksiyaya daxil olub 09.03.2022